

Social Work & Education

©SW&E, 2021

УДК 364.012

DOI: 10.25128/2520-6230.21.2.1.

Дар'я Бирик,
доктор філософії з соціальної роботи,
старший викладач кафедри теорії та
технології соціальної роботи,
Національний педагогічний
університет імені М. П. Драгоманова;
старший науковий співробітник
лабораторії соціальної педагогіки та
соціальної роботи,
Інститут проблем виховання НАПН
України,
м. Київ, Україна;
dasha.bybyk@gmail.com

ORCID ID:

<https://orcid.org/0000-0001-9947-8503>

Статус статті:

Отримано: квітень 15, 2021

1-ше рецензування: квітень 27, 2021

Прийнято: травень 30, 2021

Бирик, Д. (2021). Зміст та структура соціального лідерства майбутніх фахівців у галузі соціальної роботи. *Social Work and Education*, Vol. 8, No. 2. pp. 138-151. DOI: 10.25128/2520-6230.21.2.1.

ЗМІСТ ТА СТРУКТУРА СОЦІАЛЬНОГО ЛІДЕРСТВА МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ У ГАЛУЗІ СОЦІАЛЬНОЇ РОБОТИ

Анотація. Актуальність дослідження зумовлена потребою реальної практики підготовки соціальних працівників у формуванні соціального лідерства у майбутніх соціальних працівників як основних ініціаторів соціальних змін та удосконалення соціальної роботи. У статті на основі узагальнення результатів наукових досліджень представлено зміст та відповідні складові, компоненти та показники соціального лідерства майбутніх фахівців у галузі соціальної роботи. Метою статті є узагальнення наукового стану розроблення структури соціального лідерства майбутніх фахівців у галузі соціальної роботи та виявлення основних складових компонентів і показників з урахуванням вимог до сучасних фахівців у галузі соціальної роботи. Для виконання поставленої мети та завдань застосовувалися методи порівняння, узагальнення, синтезу, системного аналізу та експертного оцінювання для уточнення змісту поняття «соціальне лідерство соціальних працівників», його компонентів й показників. Встановлено, що експерти-стейкхолдери, володіючи необхідними знаннями, навичками та компетенціями, при створенні відповідних можливостей, можуть ефективно оцінити показники структурних компонентів соціального лідерства майбутніх соціальних працівників. За результатами експертного оцінювання здійснено уточнення показників соціального лідерства відповідних структурних компонентів: орієнтування на соціальні зміни як цінності соціальної роботи; розширення можливостей щодо управління знаннями та ресурсами соціальної роботи; забезпечення розвитку аналітичного і креативного мислення соціальних працівників; прагнення до ефективної партнерської співпраці та командної взаємодії. Акцентовано на тому, що зазначені структурні компоненти є взаємопов'язаними та взаємозалежними, а врахування їх змісту є важливим для формування соціального лідерства у майбутніх соціальних працівників в процесі професійної підготовки.

Ключові слова: соціальне лідерство; соціальна робота; майбутні соціальні працівники; компоненти структури.

Вступ

Одним із завдань фахової підготовки майбутніх соціальних працівників є формування соціального лідерства, що передбачає врахування сучасних вимог до надання соціальних послуг різним категоріям населення та впровадження інноваційних моделей в практику соціальної роботи. Трансформація цінностей лідерства у межах сталого розвитку суспільства доводить необхідність забезпечення реалізації основних принципів соціальної справедливості, соціальної рівності, соціальної відповідальності. Для успішного реформування сфери надання соціальних послуг особливої значущості набувають умови здійснення підготовки студентів до майбутньої професійної діяльності в галузі соціальної роботи, оскільки вони мають забезпечити сформованість соціальної відповідальності, прагнення до соціальних змін, здатність до самовдосконалення та самореалізації, спрямування своєї діяльності на розробку та впровадження соціальних інновацій.

Сьогодні вимагає визначення змістовного наповнення структурних компонентів соціального лідерства та науково обґрунтованих критеріїв для оцінки рівня його сформованості у майбутніх соціальних працівників. Проте, відсутність чіткого виокремлення змісту соціального лідерства соціальних працівників лише доводить необхідність визначитися зі складовими поняття «соціального лідерства» з позицій теорії та практики соціальної роботи.

Аналіз досліджень і публікацій

Теоретичні основи формування лідерства у студентської молоді відображені у наукових дослідженнях, що дозволяють виділити особливості формування: лідерських якостей студентської молоді (Мороз, 2015; Карманенко, 2019), лідерського потенціалу студентів-учасників студентського самоврядування (Волківська, 2014), лідерської компетентності майбутніх бакалаврів з менеджменту (Нестуля, 2019), соціального лідерства у студентської молоді (Гізатулін, 2016), лідерських навичок майбутніх фахівців соціальної сфери (Horishna, Slozanska, Soroka & Romanovska, 2019). Висвітленню критеріїв та показників лідерського потенціалу студентської молоді, присвячені дослідження Д. Волківської (2016), Карманенка (2019), С. Нестулі (2019). Доцільним вважається оцінювання лідерського потенціалу студентської молоді та визначення сформованості показників згідно з критеріями: когнітивним (обізнаність щодо лідерства, знання про лідерські якості, розуміння ролі студентського активу у лідерстві-служінні); мотиваційно-ціннісним (усвідомлення лідерства як цінності, мотивація до лідерства-служіння, налаштування на позитивний результат); діяльнісним (лідерська поведінка, вміння командної взаємодії, здатність генерувати нові ідеї), рефлексивним (самоаналіз лідерської діяльності та референтність) (Волківська, 2016, с. 153-154).

Зіставлення показників сформованості лідерських якостей студентів з реальною професійною компетентністю фахівців представлено у працях Карманенко (2019), С. Нестулі (2019), оскільки надається можливістю об'єктивно оцінити готовність студентів до майбутньої професійної діяльності. Щодо якості розвитку соціального лідерства студентів у соціокультурному середовищі освітніх закладів (Гізатуллін, 2016), то виокремлюються такі критерії: когнітивно-ціннісний (сукупність знань, умінь, навичок і ціннісно-сміслових орієнтацій сучасного суспільства, концепцій лідерства, психологічних основ, типології лідерства; індивідуальні лідерські якості); професійно-іміджевий (загальні та педагогічні здібності, комунікативні, пізнавальні, вольові, емоційні, психофізичні якості; креативність; оцінка особливостей відносин між педагогом і учасниками колективу; соціальна мобільність; оцінка імідж-статусу в колективі; оцінка особливостей поведінки в рамках діяльності); проєктивно-рефлексивний (оцінка здатності до проєктування і проходженню обраної технології; вироблення особистої вмотивованості; самоосвіта у сфері соціального лідерства, прагнення до саморозвитку) (Гізатуллін, 2016, с. 100-103).

Для визначення лідерських навичок соціальних працівників та прояву їх сформованості в освітньому середовищі закладів вищої освіти (Horishna, Slozanska, Soroka & Romanovska, 2019) пропонується враховувати такі критерії, як-от: рівень та форма навчання, статус зайнятості, залучення до спільної навчальної діяльності. Відповідно до них представлено широкий спектр певних показників, а саме: самоменеджмент, міжособистісне спілкування, вирішення проблем та прийняття рішень, когнітивний розвиток та критичний аналіз, організація та планування, самовпевненість, усвідомлення відмінностей та різноманіття ситуацій, технології зростання та самоефективності (Horishna, Slozanska, Soroka & Romanovska, 2019, p. 602-604).

Разом з тим, не зважаючи на спроби визначення критеріальних засад формування лідерства, поза увагою залишається питання побудови структури соціального лідерства майбутніх соціальних працівників та осмислення критеріїв для оцінки сформованості їх показників в процесі фахової підготовки до соціальної роботи.

Метою статті є узагальнення наукового стану розроблення структури соціального лідерства майбутніх фахівців у галузі соціальної роботи та виявлення основних складових компонентів і показників з урахуванням вимог до сучасних фахівців у галузі соціальної роботи.

Завдання дослідження: з'ясувати особливості побудови структури соціального лідерства соціальних працівників та визначити за допомогою експертного оцінювання показники основних складових компонентів соціального лідерства майбутніх фахівців з соціальної роботи.

Методологічна основа дослідження

Для досягнення поставленої мети та завдань застосовувалися методи порівняння, узагальнення, синтезу, системного аналізу та експертного оцінювання для уточнення змісту поняття «соціальне лідерство соціальних працівників», його компонентів й показників.

Основна частина

Наповнення змістом структурних компонентів соціального лідерства соціальних працівників відбувається варіативно, залежно від виду професійної діяльності майбутніх соціальних працівників. Загальною особливістю становлення поняття «соціальне лідерство соціальних працівників» як наукової категорії є суперечність між структурними компонентами, зміст яких остаточно ще не склався. Інакше кажучи, сутність «соціальне лідерство соціальних працівників» як наукової категорії остаточно не визначено. Такий стан речей, свідчить про можливість віднесення до структури соціального лідерства майбутніх соціальних працівників «нових» елементів або надання «нового погляду» на визначення структури соціального лідерства на основі суттєвих характеристик лідерства-служіння, що забезпечує цілісність його уявлення. Саме тому, ми визначаємо соціальне лідерство соціальних працівників як інтегроване особистісне утворення, яке може виявлятися у прагненні й здатності фахівців до реалізації лідерського потенціалу у різних сферах життєдіяльності суспільства задля покращення якості надання соціальних послуг вразливим категоріям населення.

Ми вбачаємо, що в структурі соціального лідерства основними складовими соціального лідерства, які важливі на сучасному етапі розвитку теорії та практики соціальної роботи та будуть актуальними і в майбутньому є: орієнтування на соціальні зміни як цінності соціальної роботи; розширення можливостей щодо управління знаннями та ресурсами соціальної роботи; забезпечення розвитку аналітичного і креативного мислення соціальних працівників; прагнення до ефективної партнерської співпраці та командної взаємодії. Нами було виокремлено базові лідерські компетенції, якими повинен володіти майбутній соціальний працівник спеціальності «Соціальна робота» (табл. 1).

Таблиця 1: Структура лідерських компетенцій майбутніх соціальних працівників

Перша складова соціального лідерства «Орієнтування на соціальні зміни»	
Показники	Компетенції
<ul style="list-style-type: none"> – наявність лідерської орієнтації до соціальної роботи – усвідомлення значущості цінностей лідерства для соціальної роботи – потреба оновлення та збагачення професійного досвіду – прагнення до соціальних змін у майбутній професійній діяльності 	<ul style="list-style-type: none"> – здатність дотримуватися стандартів у професійній діяльності; – здатність упорядковувати, систематизувати діяльність для досягнення мети; – здатність визначити та вибудувати ієрархію цінностей лідерства у професійній діяльності; – здатність до впровадження соціальних змін як можливостей для майбутнього розвитку галузі соціальної роботи
Друга складова соціального лідерства «Управління знаннями та ресурсами соціальної роботи»	
<ul style="list-style-type: none"> – обізнаність щодо соціального лідерства та ефективного керування знаннями – здатність до набуття лідерських навичок та умінь навчатися впродовж життя – обізнаність щодо застосування інноваційних технологій, методів й ресурсів соціальної роботи 	<ul style="list-style-type: none"> – здатність вчитися та опановувати сучасними знаннями в галузі соціальної роботи щодо специфіки соціального лідерства; – здатність майбутніх соціальних працівників бачити можливості для швидкого навчання; – здатність знаходити ресурси та ефективні методи для вирішення соціальних проблем; – здатність передбачати та прогнозувати зміни у соціальній сфері, можливість змін у соціально-економічному стані певних соціальних груп та окремих вразливих груп клієнтів, планувати професійну діяльність з урахуванням цих змін; – здатність до дотримання стандартів соціальної роботи у процесі реалізації професійних завдань; – здатність до застосування професійного досвіду з використання та впровадження теорій і технологій соціальної роботи.
Третя складова соціального лідерства «Аналітичне і креативне мислення»	
<ul style="list-style-type: none"> – здатність до аналізу професійних ситуацій та виявлення нових способів їх вирішення – захопленість саморозвитком та професійним зростанням – лідерська спрямованість майбутнього соціального працівника 	<ul style="list-style-type: none"> – здатність системно та аналітично мислити, застосовувати принципово нові ідеї для креативного вирішення проблем соціальної роботи; – здатність до аналізу, синтезу та абстрактного мислення; – здатність аналізувати суспільні процеси, що пов'язані з соціальним розвитком держави; – здатність до пізнання нового, експериментування та створювання інновації щодо удосконалення соціальної роботи; – здатність виконувати науково-дослідні завдання на основі аналітичної та креативної мисленнєвої діяльності

Продовження таблиці 1

Четверта складова соціального лідерства «Ефективна партнерська співпраця та командна взаємодія»	
<ul style="list-style-type: none"> – вміння організувати партнерську та командну взаємодію – здатність генерувати нові ідеї та продукувати інновації у професійній діяльності – вміння оцінювати результати суспільно-корисної та професійної діяльності – вміння планувати та організувати соціально-проектну діяльність 	<ul style="list-style-type: none"> – здатність здійснювати управління власною професійною діяльністю та соціальною організацією; – здатність налагоджувати партнерські взаємозв'язки між соціальними службами, громадськими організаціями, бізнес-структурами щодо залучати їх до культурно-освітньої, профілактично-виховної, спортивно-оздоровчої та інших видів роботи; – здатність доцільно використовувати професійні ресурси соціальної роботи в ефективному наданні соціальних послуг населенню; – здатність до здійснення суспільно-значущу діяльність, менторську підтримку щодо формування підтримуючої мережі; – здатність розробляти, реалізувати, ініціювати соціальні проекти відповідно до існуючих потреб та можливостей населення щодо їх реалізації; – здатність розробляти і впроваджувати інновації в соціальній роботі; – здатність до креативності та генерування нових ідей у професійній соціальній роботі; – здатність володіти соціально-проектною діяльністю в галузі соціальної роботи; – здатність до реалізації соціальних проектів, волонтерської, благодійної та суспільно-корисної діяльності

До попередньо визначеної та теоретично обґрунтованої сутності й структури соціального лідерства (Бурук, 2020, р.58), яка включає відповідні складові її компонентів доцільним стає окреслення особливостей структурування соціального лідерства майбутніх соціальних працівників. Відсутність загальноприйнятої структури соціального лідерства та уявлення про зміст соціального лідерства у контексті теорії та практики соціальної роботи, дозволила нам виходячи із закономірностей та властивостей соціального лідерства в соціальній роботі запропонувати змістовне наповнення основних компонентів показниками, які надалі будуть оцінюватися за допомогою експертів. При цьому ми враховували особливості прояву соціального лідерства як в професійній діяльності соціального працівника, так й в інших сферах життєдіяльності. Водночас до переліку основних показників було віднесено, передусім, основні характеристики лідерства, які найчастіше зустрічаються у дослідженнях з формування лідерства, а також показники його прояву в професійній діяльності соціальних працівників.

Зрозуміло, що наш підхід до визначення структурних складових соціального лідерства майбутніх соціальних працівників умовний і потребує вивчення змістово-функціонального аспекту соціального лідерства, оскільки не маючи загальноприйнятої структури як соціального лідерства майбутніх соціальних працівників, так і того, що до цієї структури введено суттєві характеристики лідерства, тому її змістовне наповнення необхідно було з'ясувати за допомогою експертів. Ми виходили з тих міркувань, що до експертного оцінювання потрібно залучити стейкхолдерів, які співпрацюють із закладами вищої освіти для «розроблення та оновлення освітньо-професійних програм, рецензування, проведення спільних заходів з підвищення якості підготовки майбутніх фахівців соціальної сфери» (Бибик, 2018, с. 51; Бибик, 2020; Бибик & Савельчук, 2020, с. 53). Зазначимо, що найпоширенішими групами стейкхолдерів визначено наступні (Андрощук, І. В., & Андрощук, І. П., 2020, с. 218-219): внутрішні (здобувачі вищої освіти, науково-педагогічні працівники, співробітники закладів вищої освіти); зовнішні (батьки здобувачів вищої освіти, роботодавці, педагогічні та науково-педагогічні працівники інших освітніх та наукових установ (вітчизняних та закордонних), фахівці галузі, випускники, майбутні абітурієнти, представники громадських об'єднань, місцевих громад, представники міжнародних організацій) (Андрощук, І. В., & Андрощук, І. П., 2020, с. 218-219). Тому, доцільно було залучити до експертного оцінювання показників структури соціального лідерства здобувачів вищої освіти спеціальності «Соціальна робота» - студентів Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова. Окрім здобувачів вищої освіти, до вибірки експертів увійшли також фахівці державних соціальних установ й закладів та недержавних громадських і благодійних організацій, серед яких фахівці-стейкхолдери Київського міського центру для сім'ї, дітей та молоді, Міжнародної громадської організації «Міжнародний центр розвитку і лідерства», Всеукраїнського громадського центру «Волонтер», Благодійної організації «Благодійний фонд «Незалежна країна», Благодійної організації «Благодійний фонд «Карітас-Київ», Благодійної організації «Благодійний фонд «Інститут благодійності». Перевагою щодо вибору експертів слугували механізми їх взаємодії із закладами вищої освіти, що здійснюють підготовку соціальних працівників, зосередженням їх уваги на вдосконаленні освітнього процесу та якості підготовки майбутніх фахівців з соціальної роботи. Усього до експертного оцінювання було залучено 28 здобувачів вищої освіти і 28 фахівців-стейкхолдерів, які добровільно брали участь у дослідженні.

Емпірична перевірка показників соціального лідерства на основі експертного оцінювання показала наявність у структурі соціального лідерства особливого значущих показників для формування, яких повинні бути створенні певні організаційно-педагогічні умови професійної підготовки майбутніх соціальних працівників (Табл.2.)

Таблиця 2: Загальне оцінювання показників формування соціального лідерства у майбутніх соціальних працівників

Показники сформованості соціального лідерства		Загальна оцінка		Категорії стейкхолдерів-експертів					
				Стейкхолдери - здобувачі вищої освіти спеціальності «Соціальна робота»		Стейкхолдери-експерти-фахівці, роботодавці			
						Державні соціальні установи		Громадські, благодійні організації	
Ранг	Бали	Ранг	Бали	Ранг	Бали	Ранг	Бали		
Орієнтація на соціальні зміни	наявність лідерської орієнтації до соціальної роботи	1	4,63	2	4,7	1	4,8	1	4,4
	усвідомлення значущості цінностей лідерства для соціальної роботи	2	4,53	2	4,2	2	4,6	1	4,8
	потреба оновлення та збагачення професійного досвіду	4	4,36	4	4,0	4	4,8	3	4,3
	прагнення до соціальних змін у майбутній професійній діяльності	3	4,43	3	4,0	3	4,7	1	4,6
	Інше	-			0,8	-	-	-	-
Управління знаннями та ресурсами соціальної роботи	обізнаність щодо соціального лідерства та ефективного керування знаннями	1	4,3	1	4,0	2	4,3	1	4,6
	здатність до набуття лідерських навичок та умінь навчатися впродовж життя	3	4,1	3	3,6	1	4,1	3	4,6
	обізнаність щодо застосування інноваційних технологій, методів й ресурсів соціальної роботи	2	4,23	2	4,8	4	3,9	2	4,0
	Інше				0,3	-	-	-	-

Продовження таблиці

Аналітичне і креативне мислення	здатність до аналізу професійних ситуацій та виявлення нових способів їх вирішення	3	4,0	1	3,9	3	4,0	3	4,2
	захопленість саморозвитком та професійним зростанням	2	4,3	2	4,6	1	4,4	2	4,0
	лідерська спрямованість особистості майбутнього соціального працівника	1	4,6	1	4,8	1	4,7	2	4,3
	Інше				0,2	-	-	-	-
Ефективна партнерська співпраця та командна взаємодія	вміння організувати партнерську та командну взаємодію	4	4,0	2	3,8	4	4,0	4	4,2
	здатність генерувати нові ідеї та продукувати інновацій у професійній діяльності	3	4,3	3	4,0	1	4,3	3	4,6
	вміння оцінювати результати суспільно-корисної та професійної діяльності	2	4,6	2	4,3	2	4,8	1	4,7
	вміння планувати та організувати соціально-проектну діяльність	1	4,7	3	4,7	1	4,6	1	4,8
	Інше						0,5		

Як бачимо, положення, які були максимально оцінені за рангами майже всіма експертами визначено такими, що входять до структури соціального лідерства майбутніх соціальних працівників та можуть бути сформованими в умовах професійної підготовки. У результаті згідно з чотирьохкомпонентної структури соціального лідерства майбутніх соціальних працівників, ми набули чіткого уявлення щодо її змісту. Крім того, нами була надана можливість розширення та доповнення переліку показників соціального лідерства відповідно до розуміння експертами поняття «соціальне лідерство». Слід зазначити, що це завдання викликало найбільші труднощі в експертів-фахівців, оскільки елементи, які було ними запропоновано як показники соціального лідерства відображали сукупність навичок професійного зростання та механізми досягнення успіху й самоефективності. Водночас, здобувачі вищої освіти за спеціальністю «Соціальна робота» пропонували включити до цього переліку як професійно важливі якості особистості фахівця, так і елементи професійної культури соціального працівника. Вони доповнили перелік такими показниками, які, на нашу думку, не належать до соціального лідерства: працьовитість, відповідальність, комунікативність, ерудованість, товарицькість, толерантність, доброта, тайм-менеджмент тощо. Проте такі показники не завжди оцінювалися високими

балами у сфері професійної діяльності. Це опосередковано свідчить про те, як фахівці й здобувачі вищої освіти розуміють поняття «соціальне лідерство». Отже, загальне оцінювання кожного показника соціального лідерства в різних групах експертів було неоднаковим. Оскільки результати дослідження оброблялись на основі підрахунків середнього балу за кожним положенням, то ми знаходили їх середнє значення, що виражає віднесення певного показника до соціального лідерства майбутніх соціальних працівників. Майже всі показники, за якими середній бал був вищим за 4, розглядалися як такі, що належать до соціального лідерства. Саме тому залишилися тільки ті показники, за якими середнє значення результатів їх оцінювання становить не менш як 4 бали. Вірогідність отриманих результатів оброблялась за допомогою статистичної програми SPSS. Зокрема, перевірялася погодженість експертних оцінок розрахунком коефіцієнта альфа – Кронбаха в межах від 0 до 1. Оскільки у нашому випадку його значення - 0,8658, то це свідчить про високий ступінь узгодженості оцінок експертів. Таким чином, можна вважати оцінювання структури соціального лідерства майбутніх соціальних працівників перевіреною та випробуваною.

При здійсненні якісного аналізу експертного оцінювання нашу увагу привернули такі особливості отриманих результатів. Так, більш докладний аналіз здобутих результатів по кожному компоненту складових соціального лідерства відображає специфічні тенденції їх формування, які необхідно враховувати у професійній підготовці студентів до соціальної роботи.

Щодо показників складової соціального лідерства “*Орієнтація на соціальні зміни*”, три важливі місця за рангами зайняли: 1) наявність лідерської орієнтації до соціальної роботи; 2) усвідомлення значущості цінностей лідерства для соціальної роботи; 3) прагнення до соціальних змін у майбутній професійній діяльності. Проте ми не передбачали, що прагнення до соціальних змін у майбутній професійній діяльності буде займати останнє місце в усіх групах експертів. Отже, це підтверджує необхідність визначення основних чинників та створення умов для покращення динаміки сформованості за показником «прагнення до соціальних змін у майбутній професійній діяльності» як важливого показника соціального лідерства майбутніх соціальних працівників.

Останні місця за рангом зайняли показники: потреба оновлення та збагачення професійного досвіду (4-й ранг – 4,36 – загальний бал). Такий стан оцінювання відображає загальну проблему формування соціального лідерства в спеціально створених умовах професійної підготовки та необхідність пошуку способів підвищення рівня його сформованості.

Аналіз результатів оцінювання складової соціального лідерства “*Управління знаннями та ресурсами соціальної роботи*” показав такі тенденції за показниками: обізнаність щодо соціального лідерства та ефективного керування знаннями – 1-й ранг – 4,3 – загальний бал, обізнаність щодо застосування інноваційних технологій, методів й ресурсів соціальної роботи – 2-й ранг – 4,23

загальний бал, здатність до набуття лідерських навичок та умінь навчатися впродовж життя – 3-й ранг – 4,1 бала.

Звернімо увагу на той факт, що фахівці – експерти, здійснили оцінювання досить стабільно, зокрема це стосується показника «обізнаність щодо застосування інноваційних технологій, методів й ресурсів соціальної роботи», який за результатами експертної оцінки як фахівців державних соціальних закладів й установ отримав загальну оцінку – 3,9 бала, так й від фахівців громадських та благодійних організацій було одержано – 4,0 бали.

Щодо складової соціального лідерства “*Аналітичне і креативне мислення*” аналіз результатів показав такі тенденції за показниками: лідерська спрямованість особистості майбутнього соціального працівника – 1-й ранг, захопленість саморозвитком та професійним зростанням – 2-й ранг, здатність до аналізу професійних ситуацій та виявлення нових способів їх вирішення – 3-й ранг.

Стосовно складової соціального лідерства “*Ефективна партнерська співпраця та командна взаємодія*” як показав аналіз результатів, оцінки показників і здобувачів вищої освіти, і фахівців – експертів практично збігаються. Так, за рангами вміння планувати та організовувати соціально-просектну діяльність – на першому місці, вміння оцінювати результати суспільно-корисної та професійної діяльності – на другому, а здатність генерувати нові ідеї та продукувати інновацій у професійній діяльності – на третьому. Це свідчить про практичну однаковість думок кожної групи експертів. Проте ми не передбачали, що останнє місце за рангом зайняв показник: вміння організовувати партнерську та командну взаємодію (4-й ранг – 4,0 – загальний бал).

З огляду на аналіз результатів експертного оцінювання показників соціального лідерства у майбутніх соціальних працівників визначені компоненти взаємодіють і утворюють певну цілісність, що характеризує чотирьох компонентну структуру соціального лідерства.

Висновки

Таким чином, теоретичний аналіз досліджуваної проблеми дав змогу провести експертне оцінювання означених структурних складових соціального лідерства з низкою їх показників, що за своєю сутністю віддзеркалюють саме поняття «соціальне лідерство майбутніх соціальних працівників». Реалізація розробленої нами структури соціального лідерства майбутніх соціальних працівників передбачає створення спеціально-організованих умов професійної підготовки. Також встановлена необхідність визначення рівнів сформованості у майбутніх фахівців з соціальної роботи соціального лідерства.

Подальше дослідження, вважаємо, доцільно спрямувати на вивчення та узагальнення поглядів науковців щодо критеріїв формування соціального лідерства у майбутніх соціальних працівників.

Література

Андрощук, І. В., & Андрощук, І. П. (2020). Співпраця закладів вищої освіти із стейкхолдерами як умова підвищення ефективності підготовки майбутніх педагогів. *Педагогічна освіта: теорія і практика*, (29), 215-226.

Бибик, Д. Д. & Савельчук, І. Б. (2020). Форми реалізації партнерської взаємодії освітніх закладів з фахівцями громадських організацій та суб'єктами волонтерської діяльності. *Педагогіка партнерства: стан, проблеми, перспективи: матеріали всеукраїнської науково-практичної конференції (з міжнародною участю)*. Житомир. 28 жовтня. (с. 52-54). Житомир.

Бибик, Д. Д. (2020). Модель формування соціального лідерства у майбутніх соціальних працівників в умовах професійної підготовки. *Social work and education*, 7(4), 483-496.

Бибик, Д. Д. (2018а). Можливості партнерської взаємодії щодо здійснення підготовки майбутніх соціальних працівників до соціального лідерства. *Партнерська взаємодія у системі інститутів соціальної сфери: матеріали II міжнародної науково-практичної конференції*. Ніжин, 15-16 листопада. (с. 50-52). Ніжин: Вид-во НДУ ім. М. Гоголя.

Волківська Д. А. (2014) Критерії та показники розвитку лідерського потенціалу студентського активу. Наукові записки. Серія «Психолого Педагогічні науки» (Ніжинський державний університет імені Миколи Гоголя), 4, 151-155.

Гизатуллин, И. Г. (2016). *Развитие социального лидерства педагогов в социокультурной среде учреждений дополнительного образования детей* (Doctoral dissertation, Челябин. гос. ин-т культуры).

Карманенко, В. В. (2019). *Педагогічні умови формування лідерських якостей у студентів економічних університетів*. (Дис. ... канд. пед. наук). Полтава –Умань, 274.

Мороз, В. П. (2015). *Організаційно-педагогічні умови формування лідерських якостей студентів вищих навчальних закладів у процесі діяльності органів студентського самоврядування*: (Дис. ... канд. пед. наук). Суми, 305.

Нестуля, С. І. (2019). *Дидактичні засади формування лідерської компетентності майбутніх бакалаврів з менеджменту в освітньому середовищі університету*. (Дис. докт. пед. наук). Полтава, 700.

Horishna, N., Slozanska, H., Soroka, O., & Romanovska, L. (2019). Exploring the leadership skills of pre-service social work students: implications for social work education. *Problems of Education in the 21st Century*, 77-5, 598–615

STRUCTURE OF SOCIAL LEADERSHIP OF FUTURE SOCIAL WORKERS IN THE FIELD OF SOCIAL WORK

Daria Bybyk, PhD in Social Work, Senior Lecturer Department of Theory and Technology of Social Work National Pedagogical Dragomanov University; Senior Researcher Laboratory of Social Pedagogy and Social Work Institute of Educational Problems of the National Academy of Pedagogical Sciences of Ukraine, Kyiv, Ukraine; dasha.bybyk@gmail.com

Abstract. *The relevance of the study is due to the need for real practice of training social workers in the formation of social leadership among future social workers as the main initiators of social changes and improvement of social work. The article presents the content and relevant components, components and indicators of social leadership of future specialists in the field of social work based on the synthesis of the results of scientific research. The purpose of the article is to summarize the scientific state of the development of the structure of social leadership of future specialists in the field of social work and to identify the main components and indicators, taking into account the requirements for modern specialists in the field of social work. Methods of comparison, generalization, synthesis, system analysis and expert assessment were used to clarify the content of the concept of "social leadership of social workers", its components and indicators. It has been established that stakeholder experts, with the necessary knowledge, skills and competencies, can effectively assess the indicators of the structural components of social leadership of future social workers when creating appropriate opportunities. Based on the results of the expert assessment, the indicators of social leadership of the relevant structural components were clarified: orientation to social changes as the value of social work; increased capacity to manage social work knowledge and resources; ensuring the development of analytical and creative thinking of social workers; striving for effective partnerships and team collaboration. It is emphasized that these structural components are interrelated and interdependent, and taking into account their content is important for the formation of social leadership among future social workers in the process of training.*

Key words: *social leadership; social work; future social workers; components of structure.*

References

Androschuk, I. V., & Androschuk, I. P. (2020). Cooperation of higher education institutions with stakeholders as a condition for improving the efficiency of training

future teachers. *Pedagogical education: theory and practice*, (29), 215-226. [in Ukrainian]

Bybyk, D. D. & Savelchuk, I. B. (2020). Forms of partnership of educational institutions with specialists of public organizations and subjects of volunteer activity. *Pedagogy of partnership: state, problems, prospects: materials of the all-Ukrainian scientific-practical conference (with international participation)*. Zhytomyr. October 28. (pp. 52-54). Zhytomyr. [in Ukrainian]

Bybyk, D. (2020). Model of formation of social leadership in future social workers in the conditions of professional training. *Social work and education*, 7(4), 483-496. [in Ukrainian]

Bybyk, D. D. (2018). Opportunities for partnership in the preparation of future social workers for social leadership. *Partnership in the system of institutions of the social sphere: materials of the II international scientific-practical conference*. Nizhyn, November 15-16. (pp. 50-52). Nizhyn: NDU Publishing House. M. Gogol. [in Ukrainian]

Volkivska, D. A. (2014) Criteria and indicators for the development of leadership potential of student assets. *Proceedings. Series "Psychological Pedagogical Sciences"* (Nizhyn State University named after Nikolai Gogol), 4, 151-155. [in Ukrainian]

Gizzatullin, I. G. (2016). Development of social leadership of teachers in the socio-cultural environment of institutions of additional education of children (Doctoral dissertation, Chelyabinsk State Institute of Culture) [in Russian]

Karmanenko, V. V. (2019). Pedagogical conditions for the formation of leadership qualities in students of economic universities. (Dissertation нд Candidate of Pedagogical Sciences). Poltava-Uman, 274. [in Ukrainian]

Moroz, V. P. (2015). Organizational and pedagogical conditions for the formation of leadership qualities of students of higher educational institutions in the process of activity of student self-government bodies: (Dissertation: Candidate of Pedagogical Sciences). Sumy, 305. [in Ukrainian]

Nestulya, S. I. (2019). Didactic principles of formation of leadership competence of future bachelors in management in the educational environment of the university. (Dissertation for Doctor of Pedagogical Sciences). Poltava, 700. [in Ukrainian]

Horishna, N., Slozanska, H., Soroka, O., & Romanovska, L. (2019). Exploring the leadership skills of pre-service social work students: implications for social work education. *Problems of Education in the 21st Century*, 77-5, 598–615.

Article history:

Received: April 15, 2021

1st Revision: April 27, 2021

Accepted: May 30, 2021